

Vanja Švačko

FUNKCIJA I STATUS PRIJEDLOŽNIH IZRAZA

U radu se raspravlja o statusu prijedložnog izraza kao spoja koji je leksičko-gramatički identifikator prijedloga. Kako je o prijedlozima, relacijskim riječima, moguće govoriti jedino na razinama višim od riječi, pokušava se ukazati na razliku između dvaju tipova spojeva na temelju kojih je moguće prepoznati njihov funkcionalni identitet. Riječ je o *prijedložnim izrazima* kao svakoj vezi prijedloga i padežne riječi i *prijedložnim frazama (konstrukcijama)* kao funkcionalnim spojevima (signalima kontekstualne uključenosti ili implikatorima dubinskih rečeničnih značenja). Gramatikaliziranost takvih prijedložnih fraza determinirana je semantikom prijedloga i kategorijom riječi koju vezuju. Također se govori o valentnosti prijedloga i prijedložnih fraza, ukazujući, na primjerima jednoznačnih prijedloga, na njihovu sposobnost da otvaraju mjesto i nesklonjivim vrstama riječi i složenim rečeničnim strukturama.

Svjesni potrebe za revidiranjem tradicionalne podjele riječi na vrste, suvremeni lingvisti svoja teorijska promišljanja variraju između dvaju krajnjih stajališta kad su u pitanju oblici: između onog odnosa što ga uspostavljaju još kineski gramatičari govoreći o "punim" i "praznim" riječima i, s druge strane, oslanjajući se na tumačenje upravo "praznih" riječi kao znakova koji su puko izolirano kontekstualno značenje, dakle nimalo manje značajivi no što su to imenice ili derivacijski i fleksijski morfemi¹.

Problem riječi s (relativno) "praznom semantikom" navodi nas na preispitivanje mogućnosti njihova opisa na tradicionalnoj morfološkoj razini. Opis prijedloga redovito nalazimo u gramatikama u poglavlju o morfologiji, iako ih nitko ne uspijeva definirati a da pritom ne posegne za morfosintaktičkom razinom. Činjenica da svoj lingvistički (leksičko-gramatički) identitet uspostavljaju u vezi sa značenjem padeža riječi koju vezuju, mogućnost njihova opisa najprije pomiče na razinu sintagme. Takva je sintagma, kao identificirajući spoj, *prijedložni izraz (konstrukcija, fraza)*.

¹ L. Hjelmslev, *Prolegomena teoriji jezika*, str. 48.

Nisu slučajne ni razlike u terminologiji. Termin *prijedložni izraz* donekle je rezultat pokušaja da se temeljna svojstva prijedloga kao leksičko-sintaktičkoga morfema prepoznaju na takvoj minimalnoj razini. Ona bi podrazumijevala vezu prijedloga i padežne riječi bez obzira na njezina funkcionalna svojstva, dok bi termin *prijedložna fraza (konstrukcija)*, koji nalazimo u onim teorijama čija je glavna orijentacija opis riječi na temelju njihovih sintaktičkih zavisnosti i sposobnosti da ulaze u odnose s drugim jezičnim jedinicama, pretpostavljao gramatikalizirani spoj s dominantno (nad)rečeničnom funkcijom. Takva terminološka distinkcija ne pretendira da bude apsolutna ili isključiva, ali je ovdje uvodimo radi razlikovnosti između prijedložnih spojeva na razini sintakse oblika i na razini sintakse rečenice (teksta).

O nedovoljnosti opisa prijedloga na morfološkoj razini svjedoče i definicije u gramatikama:

“Prijedlozi znače različite o d n o s e onoga što znači imenica, a imenica, opet, ima različite padeže koji iskazuju različite odnose onoga što ona znači prema radnji o kojoj se u rečenici govori. Stoga se imenica, kad ima uza se prijedlog, veže s njim u onom padežu koji značenjem odgovara njegovu značenju. Veza se prijedloga s imenicom zove **prijedložni izraz.**”²

Definicija koju nalazimo u Akademijinoj *Gramatici*, a prema kojoj su prijedlozi “pomoćne gramatičke riječi koje označuju podređenost jedne punoznačne riječi drugoj i time izriču međusobni odnos predmeta ili radnji koje izriču punoznačne riječi”³ upućuje na činjenicu da se temeljni opis prijedloga nužno vezuje uz opis prijedložnih izraza. No to ne bi bilo nimalo sporno kad se pri opisu pojedinih prijedloga ne bi zaboravljalo na prijedložni izraz kao njihovu identifikacijsku razinu. Posljedica je toga tumačenje kako riječi *početkom* (u *početkom veljače*), *širo* (u *širo* svijeta), *tijekom* (u *tijekom godine*), *diljem* (u *diljem domovine*) nisu prijedlozi (iako je njihova upotreba bliska prijedložnoj) nego imenice⁴. Međutim, iako je riječ o pravim prijedlozima (bez obzira na njihovu tvorbenu motiviranost), tumačenje autora ne izlazi iz tako zamišljena sustava. Riječ *sučelice*, izolirana iz konteksta (*sučelice slikaru*), zaista je prilog. Pokušaj da se neovisno o razinama višim od riječi protumače nepromjenljive vrste s malim stupnjem samostalnosti, dovodi do toga da se, u nemogućnosti opisa leksičko-gramatičkoga identiteta takvih riječi⁵, poseže za terminom “služba” u

² *Gramatika hrvatskoga književnog jezika*, str. 184.

³ *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*, str. 724.

⁴ Takav bi gramatički opis vodio zaključku da imenice **dilj* i **šir* u instrumentalu mogu dolaziti i ispred kakve druge riječi u genitivu, pa tada označuju prostorne odnose.

⁵ Pitanje koje izlazi izvan okvira ove rasprave odnosi se na (ne)mogućnost razgraničenja “leksičnosti” od “gramatičnosti” u prijedloga i pitanje onoga demarkacijskoga minimuma koji ih čini leksičkim jedinicama.

rečenici. Otud i tumačenje kako je *sučelice* u *sučelice slikaru* prilog u prijedložnoj službi⁶.

Gramatika zavisnosti vodi računa o sposobnosti jezičnih elemenata da upravljaju (ili ne upravljaju) drugim jezičnim elementima. U *Gramatici srpsko-hrvatskog jezika za strance* prijedlozi se definiraju kao "regensi imenica, prideva, zamenica i priloga i grade predložnu frazu"⁷, unoseći u nju specifična obilježja. O prijedlozima se govori preko prijedložnih fraza unutar kojih značenje padeža riječi koju vezuje determinira vrstu značenja cijele fraze (uz svaki se prijedlog donosi i kratica padeža koji zahtijeva). Zanimljivo je da ta gramatika opisuje riječi na temelju njihovih međusobnih ovisnosti, a ne u okviru strogo razdijeljenih jezičnih razina. Status prijedložne fraze kao sintagme na kojoj gramatička i leksička svojstva prijedloga postaju prepoznatljivim isključuje pojavu gramatičke homonimije (npr. priloga i prijedloga), ali dovodi u pitanje i tezu o polifunktionalnosti nekih vrsta riječi⁸. Naime, formalno je distinktivno gramatičko svojstvo prijedloga njihova apsolutna valentnost koja im daje status visokogramatikaliziranih riječi. Kad se prilog *bliže* nađe ispred riječi u dativu (*bliže gradu*), on tada nije prilog s izmijenjenom funkcijom (ili drukčijom službom u rečenici) nego riječ koja je, promijenivši "okolinu", postala pravim prijedlogom. Stoga ni ne možemo govoriti o službi nekih nepromjenljivih vrsta riječi na razini rečenice ako se ne uvaži njihova sposobnost da u različitim okolinama apsorbiraju relevantne relacijske potencije.

Relacijska nas narav prijedloga vraća na raspravu o problemu valentnosti. Iako im je valentnost imanentno, kategorijalno svojstvo, ne može se zanemariti činjenica da neki prijedlozi otvaraju mjesto riječima u dva ili tri padeža, a takva im distribucija determinira značenje. Međutim, značenje prijedloga nije uvijek isključivo determinirano padežnim značenjem riječi koju pretkazuje, nego upravo i kategorijom riječi koju vezuje tako da se i prijedložni izrazi kao leksičke kategorije razlikuju od prijedložnih fraza kao sintaktičkih kategorija čije je značenje predodređeno sposobnošću vezivanja određenih gramatičkih vrsta. Stoga nas i tvrdnja Abramova kako je valentnost ukupnost odnosa između "jezičnih jedinica i njihovih sintaktičkih okolina"⁹ upućuje na nužno razgraničenje

⁶ Ibid., str. 725. Takva situacija odražava često nekomplementaran odnos između gramatike i leksikografije, tako da problem statusa prijedloga postaje i leksikološki. *Rječnik hrvatskoga jezika* (V. Anić) uspostavlja jednu natuknicu *sučelice* s dva značenja: prilog i prijedlog, za razliku od, npr., Longmanova rječnika (*Dictionary of the English Language*) koji sustavno razdvaja natuknice "prilog" i "prijedlog" tada kad su oni, uvjetno rečeno, gramatički homonimi.

⁷ P. Mrazović, Z. Vukadinović, *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*, str. 337.

⁸ U tekstu *Riječi sviju vrsta* I. Pranjković napominje kako su mnogi prilozima "gramatikalizirane i/ili sinsemantične naravi, i zbog toga što su izrazito polifunktionalni (nerijetko su to i riječi koje promjenom funkcije mijenjaju i pripadnost vrsti riječi — prilozima naime na taj način često prelaze u kategoriju veznika, prijedloga ili partikula)". *Hrvatska skladnja*, str. 28.

⁹ U: M. Samardžija, *Četiri pitanja o biti valentnosti*, Radovi Zavoda za slavensku filologiju, 22,

nekoliko mogućih gramatikaliziranih spojeva unutar kojih veza prijedloga i vrste koju vežu participira u rečeničnom značenju.

Klasifikacija vrsta riječi na samostalne i službene (koja uvažava morfosintaktički kriterij) ukazuje na razliku između prijedloga kao leksičkih i leksičko-sintaktičkih morfema i prijedložnih fraza kao tekstualnih i kontekstualnih službenih riječi¹⁰. Ta podjela vodi računa o padežnim i sintaktičkim funkcijama te o specifičnim svojstvima koje prijedlozi imaju unutar fraze i u rečenici. O sličnoj klasifikaciji govori i Martinet definirajući prijedloge kao označivače funkcija¹¹.

Upravo činjenica da značenje prijedloga biva precizirano značenjem padeža riječi koju vezuje, ostavlja na razini čiste morfologije tek one složene prijedloge koji su svojim postanjem nekadašnji prijedložni izrazi, a koji su sačuvali svoja primarna leksička značenja (*navrh* < na vrh, *nadohvat* < na dohvat, *nadomak* < na domak itd.). No kad govorimo o prijedložnim izrazima, dakle na razini sintakse oblika, potrebno je posebno izdvojiti one sveze koje funkcioniraju kao pravi prijedlozi, ali se zbog svoje "višečlanosti" samo u rijetkim gramatikama tumače kao kategorije sa samostalnim statusom prijedloga.

Riječ je o vrlo plodnoj i otvorenoj kategoriji, koju je potrebno definirati prema njihovoj temeljnoj prepozicionalnoj funkciji.

Dio je prijedložnih izraza, tipičnih za neke funkcionalne stilove, posebice administrativni i novinarski, kao rezultat potrebe da se što preciznije izreknu najčešće nedimenzionalni, nemjerljivi odnosi u jeziku, dijelom izgubio primarna leksička svojstva. Stoga poput drugih gramatičkih sredstava označuju odnose među pojmovima (*u vidu_G*, *na štetu_G*, *pod utjecajem_G*). Međutim, bez obzira na relacijsku funkciju, struktura se tih izraza može "razbijati" umetanjem drugih riječi pa po tome oni nemaju status pravih prijedloga (*u nekom drugom vidu*, *na našu štetu*, *pod europskim utjecajem*). U tom slučaju prijedložni izrazi gube svoju prepozicionalnu narav i ne otvaraju mjesto drugim riječima. Pritom nije zanemarivo kojim se vrstama riječi "razbija" struktura tih izraza. Kad je njezinim sastavnim dijelom pridjev koji opisuje imensku riječ, tada takvi spojevi mijenjaju svoj status u rečenici postajući vrstom dodataka (*pasti pod tuđi utjecaj*). Kada se struktura narušava umetanjem pokaznih zamjenica (demonstrativa), takav spoj počinje funkcionirati kao signal (kon)tekstualne uključenosti (*U tom pogledu treba poduzeti nove korake*).

Drugu skupinu čine prijedložni izrazi koji su sasvim izgubili primarna leksička svojstva (dvočlani: *u znak_G*, *u prilog_{G/D}*, *u tijeku_G*; tročlani: *u skladu sa_T*,

Zagreb, str. 95.

¹⁰ J. Vuković, *K probleme klasifikaciji častej reči*, Voprosy jazykoznanija, 5, 1972, str. 50.

¹¹ A. Martinet, *Klasifikacija monema*, u: Osnove opće lingvistike, str. 42.

u suprotnosti sa_I ...)¹². Iako funkcioniraju kao pravi prijedlozi, gramatike uglavnom govore o njima kao o dijelovima rečenice. Međutim, potrebno je lučiti razliku između složenoga prijedložnog izraza – prijedloga koji otvara mjesto padežnoj riječi (*u tijeku + dana*) od onih veza prijedloga i padežne riječi koje ne otvaraju mjesto padežnoj riječi pa imaju relativno samostalan status sintagme (*Sjednica je u tijeku*).

U *Gramatici srpskohrvatskog jezika za strance* autorice donose poseban popis prijedložnih fraza koje su relacijski prijedložni spojevi pa se stoga promatraju kao cjeline¹³. Izdvojiti ćemo samo neke: *na osnovi_G, na račun_G, na štetu_G, od strane_G, po cijenu_G, sa stajališta_G, s aspekta_G, u cilju_G, u duhu_G, u granicama_G, u korist_G, u prilog_{G/D}¹⁴, u povodu_G, za vrijeme_G; na čelu sa_I, po uzoru na_A, s obzirom na_A, u suprotnosti sa_I, u skladu sa_I, u roku od_G* itd. Zanimljivo je da se kao članovi prijedložnih fraza javljaju isključivo neizvedeni prijedlozi i one imenice koje unutar fraza zadobivaju apstraktna značenja¹⁵.

Upravo je valentnost prijedloga distinkcija koja razgraničuje obične prijedložne izraze od prijedložnih fraza. Naime, prijedložni je izraz posljedica primarne, obavezne valentnosti prijedloga. No takav izraz ne mora i sâm biti valentan i tada je riječ o prijedložnom izrazu koji na razini rečenice funkcionira kao dopuna ili dodatak (predikatno ime, priložna oznaka, prijedložni objekt). Prijedložni izraz koji je sekundarno valentan može funkcionirati kao pravi prijedlog i pritom ima sljedeću strukturu:

a) jednostavni: *u tijeku_G* – leksikalizirana prijedložna konstrukcija koja uvodi riječ u genitivu; b) složeni: *bez obzira na_A* – leksikalizirana prijedložna konstrukcija (*bez obzira*) koja uvodi prijedložni izraz (*na + A*).

Međutim, određenje je prijedložnog izraza kao veze prijedloga i padežne riječi (ili imenske riječi) prilično diskutabilno budući da se protežnost prijedložne valentnosti ogleda i u njegovoj sposobnosti da otvara mjesto nesklonjivim vrstama riječi ili drugim složenim konstrukcijama (tako prijedlog *do* može uvoditi

¹² Možda bi bilo točnije reći da su prijedložni izrazi *u znak_G*, *u prilog_{G/D}* jednostavni, a *u skladu sa_I*, *u suprotnosti sa_I* složeni. Određenje "dvočlanost, tročlanost" odnosi se na broj članova izraza, a ovdje govorimo o broju oblika:

u znak_G = prijedložna fraza + padežna riječ
u skladu sa_I = prijedložna fraza + prijedložni izraz

¹³ P. Mrazović, Z. Vukadinović, *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*, str. 339.

¹⁴ Također je zanimljivo i pitanje je li prijedložna fraza u *prilog_{G/D}* običan prijedložni izraz u rečenici *Ta tvrdnja ide meni u prilog*, ili je pravi prijedlog koji, poput prijedloga *unatoč, usprkos, radi* može dolaziti i iza padežne riječi, i to onda kad otvara mjesto riječi u dativu. Prijedložnu frazu *u korist_G* od običnoga prijedložnog izraza razlikuje padež kojim upravlja (*Ta tvrdnja ide tebi u korist sa* značenjem *u tvoju korist*). Jasno je da je riječ o spoju čija je prepozicionalna struktura nestabilna.

¹⁵ O tome više v. u: Lj. Popović, *Predložki izrazi u suvremenom srpskohrvatskom jeziku*, Naš jezik, XV, 3-4, str. 195-220.

prijedložne izraze *iza_G*, *pred_A*, *u_A*, *na_A*: *do iza zgrade, do pred zgradu* itd.)¹⁶. To se posebno odnosi na one prijedloge čije se leksičko značenje može opisati i bez obzira na padežnu riječ koju uvodi (*zbog_G*, *nakon_G*, *umjesto_G*, *osim_G*). Jedin- stveno je značenje i funkcija takve konstrukcije unutar rečenice determinirana leksičkim značenjem prijedloga i gramatičkom vrstom kategorije koju vezuje. Lexičko značenje takvoga prijedloga pretpostavlja relaciju unutar samoga pri- jedloga između onog što se pretpostavlja da postoji, a biva aktualizirano uvođe- njem padežne riječi. Njihova semantika dakle implicira to postojanje, a valencij- ska ga obaveznost da otvara mjesto padežnoj riječi aktualizira (*zbog* – 'posljedi- ca ČEGA', *umjesto* – 'zamjena za ŠTO', *osim* – 'izuzimanje ČEGA', *nakon* – 'vri- jeme u odnosu na ŠTO' itd.). Upravo zbog toga ti prijedlozi (češće od drugih) ot- varaju mjesto pokaznim zamjenicama (ovdje se misli na determinative), pa ta- kve prijedložne fraze funkcioniraju kao konektori, signali kontekstualne uklju- čenosti (leksičko-gramatički: *prema tome* – konkluzivni; leksički: *usprkos tome* – koncesivni, *zbog toga* – kauzalni, *radi toga* – finalni; *osim toga* – aditivni i dr.)¹⁷. Stoga je nedovoljno precizna tvrdnja da se značenje prijedloga očituje u značenju padeža riječi koju pretkazuje, jer se ovdje dominantna funkcija konek- tora ogleda upravo u spoju "semantički nesamostalne" riječi i riječi sa "pra- znom semantikom". Kontekstualna uključenost i "leksičnost" prijedložne fraze *zbog toga* realizira se kauzalnošću prijedloga, upućivačkim svojstvom determi- nativa, bez obzira na činjenicu da je ustvari riječ o vezničkom elementu *zato* ko- ji je u površinskoj strukturi realiziran prijedložnim izrazom. Premda se zbog svoje nekomutabilnosti s koordiniranim veznicima "ne mogu smatrati gramati- kaliziranim sredstvima veze"¹⁸ nego su anaforički, upućivački elementi, prije- dložne fraze mogu u tekstu aktualizirati prethodnu obavijest otvarajući mjesto vezniku *što* koji uvodi zavisni dio složene rečenice (*zbog toga što, unatoč tome što, nakon toga što, bez obzira na to što*). Demonstrativ postaje onim dijelom prijedložne fraze koji upućuje, ali i čuva temeljno svojstvo prijedloga da otvara mjesto padežnoj riječi¹⁹. Razlika između "nevalentne" prijedložne fraze – ko- nektora (*zbog toga*) i "valentne" prijedložne fraze – subjunktora (*zbog toga + što*) bila bi samo u materijalizaciji obavijesti koja se uvodi demonstrativom. Sto-

¹⁶ Značenje direktivno-granične lokativnosti (granica je kretanja fiksirana). I. Pranjković, *Pros- torni prijedlozi*, u: Hrvatska skladnja, str. 25.

¹⁷ J. Šilić, *Od rečenice do teksta*, str. 110. Napominjem da ovdje izdvajamo samo dio konektora i subjunktora, i to isključivo one koji su ujedno i prijedložni izrazi.

¹⁸ I. Pranjković, *Implicitna koordinacija*, str. 114.

¹⁹ Druga je situacija s prijedlozima "alterlokativnoga značenja" (I. Pranjković, str. 25) *umjesto_G*, *mjesto_G*, *namjesto_G* u apstraktnoj upotrebi i prijedloga sa značenjem izuzimanja (*osim, izuzev*) koji ne moraju uvoditi zavisnu klauzu neizravno, preko demonstrativa, nego izravno. Tako će- mo imati: *umjesto toga što, umjesto što, umjesto da; osim toga što, osim što, osim da*, ali neće- mo imati **zbog što, *zbog da, *usprkos što, *usprkos da* itd.

ga bi, umjesto da govorimo o valentnosti prijedložnih fraza, trebalo govoriti o njihovoj sposobnosti upućivanja ili impliciranja (odnosno aktualiziranja) dubinske rečenične predikacije. Po tim se upućivačkim i implikacijskim sposobnostima prijedložna fraza kao funkcionalna kategorija razlikuje od prijedložnoga izraza kao elementa određene sintaktičke kategorije.

Veza prijedloga i demonstrativa signalizira kontekstualnu uključenost i može, uvodeći veznik *što*, aktualizirati rečeničnu predikaciju. No prijedlog također može izravno uvoditi takvu obavijest otvarajući mjesto deverbativima, imenicama deriviranim iz glagola, koje nominaliziraju rečeničnu predikaciju. Ovdje se ograničavamo samo na prijedložne padežne konstrukcije budući da se u funkciji o kojoj govorimo najčešće javljaju deverbativi u genitivu i lokativu. Bez obzira na istu funkciju koju imaju i besprijedložne padežne konstrukcije s deverbativima, najfrekventnije su upravo prijedložne konstrukcije budući da su genitiv i lokativ nositelji najvećega broja značenja koja se iskazuju u različitim prijedložnim konstrukcijama. Iako u tom smislu sâm prijedlog nije kondenzator rečeničnoga značenja nego *dubinski veznički element*²⁰, kondenzatorom možemo smatrati prijedložnu frazu. Radovanović tu frazu (prijedlog + deverbativ) definira kao *subordiniranu predikaciju*²¹, *polurečenični iskaz* prema stupnju sintaktičke transpozicije kojoj pripada²². Prijedložna fraza s deverbativom (*Unatoč pokušajima, ništa nisu postigli*) implicira rečeničnu predikaciju²³ pretpostavljajući dubinsku strukturu (*Iako su pokušali, ništa nisu postigli*). To je svojstvo čini sintaktičkim kondenzatorom. Prijedložna subjunktorska fraza (*Unatoč tome što su pokušali, ništa nisu postigli*) po stupnju je obavijesti konkurentna kondenzatoru. Razlika je u tome što ona ne implicira rečeničnu predikaciju nego ju izravno uvodi u rečenicu.

Ovim smo promišljanjima, koja nisu težila da budu iscrpna, pokušali sugerirati tek jedan mogući pristup analizi onih spojeva riječi koji, zbog svoje gramatikaliziranosti, na razini sintakse participiraju kao funkcionalne fraze. Pritom smo pokušali utvrditi kako je na razini sintakse oblika značenje prijedloga određeno značenjem padeža riječi koju vezuje, a to su najčešće leksičko-sintaktičke kategorije vremena i prostora, unutar funkcionalno-semantičkoga polja jezika. Te smo spojeve odredili kao *prijedložne izraze*. Zbog visoke valentnosti prijedloga, dio se prijedložnih izraza leksikalizirao unutar većih prijedložnih

²⁰ M. Radovanović, *Imenica u funkciji kondenzatora*, XX/1, str. 76. Radovanović poriče mišljenje čeških lingvista o prijedlogu kao kondenzatoru tranzitivnoga glagola.

²¹ *Ibid.*, str. 88.

²² *Ibid.* str. 76.

²³ Iako Radovanović govori o imenici u funkciji kondenzatora, ne može se zanemariti uloga prijedloga koji se javlja kao "kombinatorična varijanta dubinskog vezničkog elementa" (*Ibid.*, str. 145). Funkcija prijedloga najočitija je tamo gdje u izraz ulaze jednoznačni prijedlozi (*zbog* – kazualno, *radi* – intencionalno, *nakon* – temporalno značenje).

cjelina koje također mogu otvarati mjesto drugim padežnim riječima. Na rečeničnoj se razini taj identifikacijski spoj javlja kao *prijedložna fraza* s različitim (nad)rečeničnim funkcijama.

Kada je izbor riječi koju vezuje prijedlog "slobodan" (nije uvjetovan zahtjevom za specifičnom odsutnošću semantike), tada prijedložni izraz funkcionira kao rečenična dopuna ili dodatak. Međutim, kada prijedlog otvara mjesto sinsemantičnoj riječi, tada je njegova temeljna funkcija upućivačka.

Prijedložnu frazu s deverbativom izabrali smo kao primjer koji potvrđuje činjenicu da, bez obzira na "leksičnost" padežne riječi koju uvodi, funkciju fraze determinira i njezina pripadnost određenoj gramatičkoj kategoriji.

Valentnost se prijedloga na razini sintagme očituje u njegovoj sposobnosti otvaranja mjesta padežnoj riječi, dok se valentnost na rečeničnoj razini, po čemu on i dobiva status funkcionalne kategorije, očituje u mogućnosti pretkazivanja različitih složenih kategorija u funkciji. Takve su prijedložne fraze gramatikalizirane i njihova se valentnost proširuje i na složene strukture. Mogućnost tumačenja spojeva kao što su *nakon (toga) što, umjesto (toga) što* i dr. kao složenih subjunktora, u kojima je prijedložni izraz tek jedan dio ili kao prijedloga koji mogu uvoditi i veznik, sugerira potrebu za redefiniranjem valencijskih svojstava prijedloga.

LITERATURA

1. *Gramatika hrvatskoga književnog jezika*, Zavod za jezik IFF, Zagreb, 1990.
2. Mrazović, P. Vukadinović, Z. *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*, Sremski Karlovci – Novi Sad, 1990.
3. Popović, Lj. *Predložki izrazi u suvremenom srpskohrvatskom jeziku*, Naš jezik, XV, 3-4, Beograd, 1966: 195-220
4. *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*, nacrti za gramatiku, HAZU, Zagreb, 1991.
5. Pranjković, I. *Hrvatska skladnja*, Zagreb, 1993.
6. Pranjković, I. *Implicitna koordinacija*, Radovi Zavoda za slavensku filologiju, 22, Zagreb, 1987: 107-147
7. Radovanović, M. *Imenica u funkciji kondenzatora*, Zbornik za filologiju i lingvistiku, XX/1, 63-144; XX/2, 148-160, Novi Sad, 1977.
8. Samaržija, M. *Četiri pitanja o biti valentnosti*, Radovi Zavoda za slavensku filologiju, 22, Zagreb, 1987: 85-107
9. Silić, J. *Od rečenice do teksta. Teoretsko-metodološke pretpostavke nadrećeničnog jedinstva*, Zagreb, 1984.
10. Stevanović, M. *Savremeni srpskohrvatski jezik*, Beograd, (5)1991)
11. Vsevolodova, M. V. Vladimirkij, E. Ju. *Sposoby vyraženiya prostranstvennyh otnošenij v sovremennom russkom jazyke*, Moskva, 1982.
12. Vuković, J. *K probleme klassifikacii častej reči*, Voprosy jazykoznanija, 5, Moskva, 1972: 49-62

Summary

THE FUNCTION AND STATUS OF PREPOSITIONAL PHRASES

A prepositional expression (prijedložni izraz) is a syntagm in which it is possible to recognize the lexical and grammatical characteristics of prepositions. In the paper the author differentiates between prepositional expressions as any valence connection of preposition and nominal word and prepositional phrase /construction (prijedložna fraza) as functional connections (signals of contextual inclusion or implication of deep sentential meaning). The grammaticality of these phrases is determined by prepositional semantics or the category of connecting words. On the example of prepositions with monosemous semantics the author analyses their valence abilities of government of indeclinable word classes as well as complex sentential structures.